

MOJ OTAC ANDRIJA

Andrija Alpar

Inženjer Andrija Alpar rođen je 10. maja 1890. u Pitomači (Međumurje, Hrvatska) u siromašnoj porodici Minc (Münz) sa desetero dece. Otac Samuel i majka Hermina mađarizovali su 1904. prezime na Alpar. Kasnije se porodica preselila u Pečuj (Pécs, Mađarska) gde je Samuel radio kao pisar. Andrija je u Pečuju pohađao osnovnu školu i realnu gimnaziju i isticao se kao odličan učenik. Zahvaljujući tome bio je, iako peto dete, kao jedini poslat na studije u Budimpeštu, gde je diplomirao arhitekturu. U to doba već je tečno govorio nemački, mađarski i hrvatski. Za vreme studija izdržavao se dajući privatno časove učenicima. Osim toga, zahvaljujući činjenici da je posedovao veoma lep rukopis, radio je na pripremanju sveski za lepo pisanje.

Otac Andrija umro je 24. decembra 1964. godine. Sahranjen je na Centralnom groblju Holon.

Za vreme Prvog svetskog rata, 10. septembra 1916. oženio se sa Elizabetom Vajs (Weis), iz bogate porodice, iz sela Vemend, blizu Pečuja, a 28. avgusta 1917. rodilo im se prvo dete, moj brat Oto. Kako je rat potrajao, Andrija je 1916. godine dobrovoljno stupio u Austro-ugarску vojsku, gde je bio imenovan za šefa železničke stanice Pečuja sa

zadatkom da obezbedi snabdevanje vojske ugljem. Na toj funkciji ostao je do kraja rata.

Po završetku rata otac želi da se zaposli u svojoj struci. U to vreme brat njegove žene Mike (koji se iselio u Ameriku) poziva ih da dođu i šalje im takozvani afidevit (garanciju) za iseljenje. Odlaze u Osijek da se oproste od familije a oni ih nagovore da ne idu u Ameriku, nego da oprobaju sreću u Beogradu, koji je postao glavni grad nove Jugoslavije, i gde građevinari imaju puno posla. Zbog toga moji roditelji odustaju od puta u Ameriku.

Nakon što im se 28. januara 1922. u Pečuju rodio drugi sin Đorđe, koji piše ovo sećanje o ocu, Andrija odlazi u Beograd i odmah dobija posao kod nemačke firme „Turner i Wagner“, a krajem iste godine u ovaj grad preseljava se i porodica. Prvi stan u Beogradu bio im je u Kosovskoj 39.

Posle izvesnog vremena otac se osamostalio. Stvorio je specijalizovanu firmu za veštački kamen (teraco) koja je ubrzo stekla veliki ugled. Na početku su se proizvodnja i stovarište nalazili u Drinčićevoj ulici broj 15. Firma je proizvodila stepeništa i balkone za mnoge poznate i nepoznate objekte u Beogradu. Svakako najpoznatiji bili su Beli dvor i palata Albanija. U mnogim zgradama koje nisu uništene za vreme Drugog svetskog rata ti elementi su još u funkciji.

Sa uspešnim razvojem firme došlo je i do proširenja, pa 1933. Andrija podiže kuću za sebe i porodicu u Ivankovačkoj 25, a iza kuće otvara pogon u dvorištu Cvijićeve 118–120 (danas se tu nalazi stambena zgrada sa četiri ulaza).

U međuvremenu, otac se uključuje u rad Jevrejske opštine i postaje aktivan član cionističkog pokreta. Nema akcije u kojoj on ne učestvuje. Uz njega su i njegovi sinovi, sada već omladinci, Oto i Đorđe, budući pripadnici Hašomer hacaira. Godine 1937. moj otac odlazi u Palestinu kao turista i vraća se oduševljen i sa željom da se iseli. Međutim, naša majka Elizabeta ne želi da napusti stečenu egzistenciju i tako oni ostaju u Beogradu. Ali, pošto je cionistička misao bila duboko ukorenjena u našoj porodici, moj stariji brat Oto, sa 23 godine (tada član rukovodstva Hašomer hacaira), 1939. iseljava u Palestinu. Da bi se Oto uselio u Palestinu, otac u ono vreme polaže kauciju od 1.000 engleskih funti za turističku vizu (što tada, a ni danas, nije bila mala suma). Taj novac je, naravno, izgubljen jer je Oto ostao ilegalno u Palestini.

U aprilu 1941. počinje rat, Nemci preuzimaju vlast u Beogradu, Jevreji bivaju registrovani, ali sin Đorđe se ne prijavljuje. Otac odlazi na prinudni rad, tada na raščišćavanje ruševina. Već u maju 1941. Nemci nameću Jevrejima kontribuciju od 10 miliona dinara, a po sačuvanom dokumentu poznato je da je Andrija dao 30.000 dinara.

U avgustu 1941. godine uspeo sam da iz Beograda pobegnem u Šibenik, gde se zapošljam kao građevinski radnik. Na moje insistiranje i roditelji pripremaju bekstvo. Otac, sa lažnim dokumentima, novembra 1941. preko Albanije dolazi u Split i odatle kod mene u Šibenik, gde zajedno radimo kao zidari. Za to vreme moja majka se prvo krije u Vrnjačkoj banji a zatim, takođe sa lažnim papirima (kao muslimanka) maja 1942. prelazi u Zemun, odakle preko Zagreba i Splita (gde su vladali Italijani) stiže u Šibenik. Posebno je teško bilo preći iz Splita u Šibenik koji je bio ratna luka, a majka je uspela da se ilegalno prebaci i najzad pridruži svojim.

Andrija i Đorđe zajedno su učestvovali u borbama za oslobođenje zemlje

Interesantno je da je otac isključivo uz upotrebu rečnika u Šibeniku perfektno savladao italijanski jezik! Posle pada Italije, sa ulaskom Nemaca u Šibenik, ja 11. septembra 1943 napuštam ova grad i pridružujem se partizanima. Nemci pripremaju odmazdu prema partizanskim porodicama. Saznavši za to, u oktobru 1943. partizani i aktivisti organizuju spasavanje ugroženih brodovima. Zbeg stiže na ostrvo Vis, pa

dalje za Bari i jedan deo za Egipat. Otac i majka zadržani su na Visu, jer im je Andrija kao inženjer potreban pri izgradnji fortifikacija za odbranu ostrva. Majka je radila u krojačkoj radionici. Tako su oboje postali partizani.

U jesen 1944. Nemci se povlače iz Grčke i Albanije preko Dalmacije. Partizani ih stalno napadaju i oslobađaju sve veće teritorije. Nakon oslobođenja Šibenika, u grad se sa Visa doseljava štab ZAVNOH-a (Hrvatske), a sa njim i bračni par Alpar, odnosno moji roditelji. Kada je u oktobru te godine Beograd oslobođen, otac traži premeštaj za Beograd i dobija ga, pa avionom on i majka iz Zadra dolaze u Beograd. Zatiču svoju kuću nebombardovanu, ali potpuno opljačkanu i praznu. Već nacionalizovanu kuću mu vraćaju, ali u nju se useljavaju mnoge porodice, a Andrija od sedam soba, sa suprugom i sinom, dobija na korišćenje dve sobe, sa zajedničkom upotrebom kuhinje, kupatila i wc-a. Takav je bio komunistički sistem.

Još tokom boravka na Visu, opet samostalno i samo uz rečnik, otac je savladao engleski jezik. Nemam tačne podatke o tome kada je savladao francuski, ali se zna da je perfektno govorio i pisao sedam jezika! Zahvaljujući poznavanju tolikog broja jezika zapošljava se prvo kod UNRE (Uprava ujedinjenih nacija za pomoć i obnovu), a kasnije u Ministarstvu građevinarstva, gde je bio zadužen da prati stranu štampu.

Cionistički duh ovoga puta drži ga još jače. Bio je jedan od inicijatora prve alije, decembra 1948. godine. On i majka prvom alijom iseljavaju u Izrael brodom *Kefalos*. Prilikom oproštajne priredbe alije, održane 6. decembra 1948, otac je održao oproštajni govor (tekst se nalazi u arhivi Jevrejskog muzeja u Beogradu) u kome kaže:

„...Mi danas ličimo na isprebijano pseto, koje želi da svoje strahovite rane leći daleko od živih bića, nežnim lizanjem obolelog mesa.

...Naš zdravi nagon goni nas u postojbinu naših predaka. Mi ćemo se uskoro pridružiti cvetu našeg naroda, herojskom Jišuvu (naseljima) ...Istrajnim i požrtvovanim radom oživećemo stari Kanaan, zemlju blagostanja, te ćemo našim potomcima olakšati život.

...Pre rastanka od Galuta – ma koliko nas boli – ne smemo da zamerimo našoj braći što ostaju. Oni su također pozvani da odigraju važnu ulogu u formiranju sudbine našeg naroda, jer će predstavljati dragocenu vezu između države Izrael i ostalih država sveta. Osnaženjem države Izrael ojačaće i njihov položaj, jer mogu sigurno računati na materijalnu i moralnu podršku organizovane države njihove sabraće...“

U Izraelu se prvo nastanjuju u Jazuru, gde im se pridružuje sin Oto sa porodicom (do tada su živeli u kibucu Gat), a zatim svi prelaze u Ramat Gan. Otac se zapošljava u opštini Ramat Gana, a posle pensionisanja, sve do smrti, radi kod kuće, pravi projekte za kanalizaciju privatnih objekata.

Bio je dugogodišnji član HOJ-a (Hitahdut Olej Jugoslavija) u kome je aktivno sarađivao i bio inicijator mnogih akcija. Posebno je podržavao i prihvatao novouseljenu (halučku) omladinu. Govorio im je: „...narod smo koji je proživio hiljade godina bez svoje domovine i mnogo je suza proliveno. Ovde će nam sve krenuti na bolje. Došli smo sa raznih strana sa raznim jezicima, ali eto već narasta nova generacija omladine, koja neće tugovati za prošlošću. Postaćemo jedan narod kao što smo davno bili, a zajednički jezik će nam biti hebrejski“. Bio je veliki cionista i idealista. U Ramat Ganu vodio je klub seniora.

Od celokupne porodice rat su, osim njega, preživeli njegova dva brata i jedna sestra. Od svojih sinova doživio je tri unuke i jednog unuka.

Bio je blag i pažljiv, nikad da povisi glas. Bio je rado viđen u društvu jer je umeo da zabavlja i priča viceve. Imao je i strpljenja i zanimanja da sasluša druge, zbog čega je bio veoma cenjen i voljen.

Bio je svestran. Osim što je imao divan rukopis, lepo je i crtao, pisao pesme a matematika mu je bila velika ljubav. Bio je maštovit i okrenut napretku. Jedna od njegovih ideja bila je da se prokopa kanal između Sredozemnog i Mrtvog mora, te da se na taj način spreči izumiranje Mrtvog mora. Za taj projekat on je pravio nacрте i proračune. Interesantno je da je 2007. godine doneta odluka da se prokopa kanal između Crvenog i Mrtvog mora, što će dovesti do realizacije njegovih ideja.

Hobi mu je bilo sakupljanje poštanskih maraka. Kuriozitet je da su njegovu ogromnu kolekciju, sakrivenu u sanduku na tavanu radionice, otkrili avgusta 1944. i, ne shvatajući vrednost maraka, rasturili po dvorištima i po ulici gde su marke letele nošene vetrom.